

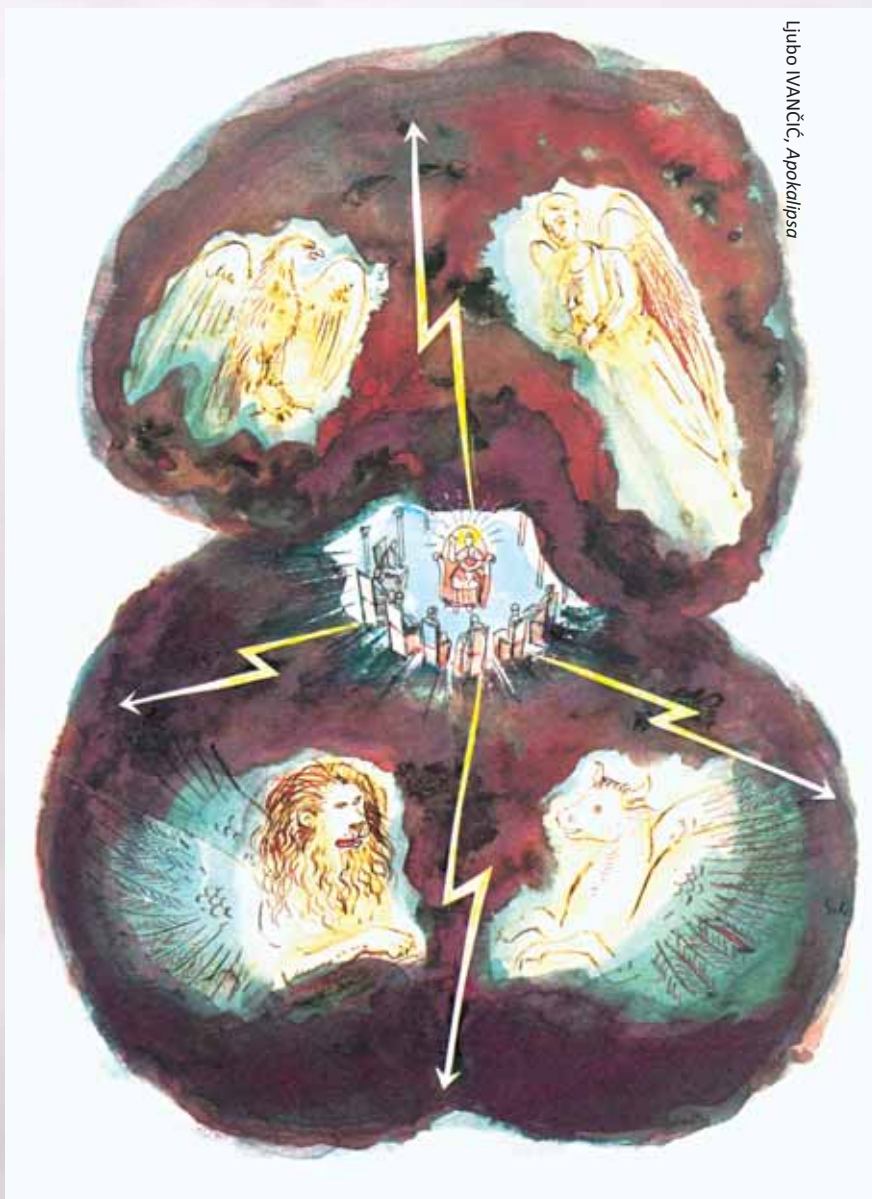
Lik Isusa Krista u evanđeljima

Činjenica da Crkva od početka smatra autentičnim ne jedno nego četiri pisana svjedočanstva o Isusu Kristu, jednoj osobi u četiri evanđelja, dokazuje da se Isusovo lice ne može obuhvatiti samo jednim pogledom

● Piše: Domagoj RUNJE

Sveti evanđelist Luka na početku svoga evanđelja piše kako su već prije njega “mnogi sastavili izvješće o događajima koji se ispuniše među nama” (Lk 1,1). Iz povijesti znamo da su također mnogi to pokušavali i poslije. Postoji, naime, čitav niz tekstova iz prvih stoljeća kršćanstva koji se nazivaju evanđeljima o Isusu Kristu, a njihov se nastanak pripisuje osobama poput apostola Tome, Filipa ili Marije Magdalene. To zapravo nije nimalo čudno jer se kroz čitavu povijest kršćanstva, pa i u naše vrijeme, pojavljuju djela koja pripovijedaju o Isusovu životu i žele prenijeti njegovu poruku. No, uvijek se postavlja pitanje je li lik Isusa Krista koji se u njima predstavlja vjerodostojan.

U traženju odgovora na to pitanje kao vjernici oslanjamo se na neprekinutu tradiciju Crkve. U svim ozbiljnim i dobronamjernim knjigama o Isusu Kristu uvijek se bez sumnje može naći nešto istinito i za dušu korisno. No, Crkva je već u svojoj ranoj povijesti među mnogim spisima koji govore o Isusu prepoznala kao vjerodostojne i od Boga nadahnute četiri spisa, knjige koje su nam poznate kao Evanđelje po Mateju, Marku, Luki i Ivanu. Te knjige u životu Crkve imaju poseban status jer na najizravniji način donose riječi Isusa Krista. Po tome se one razlikuju od drugih biblijskih knjiga, što se može vidjeti i u kršćanskoj liturgiji gdje su sva prethodna biblijska čitanja usmjerena prema svečanom navještaju evanđelja. Slično je i u kršćanskoj simbolici. Za razliku od drugih svetopisamskih knjiga koje se redovito ne predstavljaju nikakvim simbolima, kršćanska je predaja na četiri evanđelja simbolično primijenila tekst proroka Ezekijela 1,10 koji govori o viđenju četiriju bića s ljudskim, lavljim, volujskim i orlovskim licem. Premda je, u odnosu na knjigu proroka Ezekijela, to očigledno naknadno primijenjena simbolika, ona nije neutemeljena i svakako ne besmislena. Naime, ta se simbolika, sadržajno povezuje s tekstom pojedinoga evanđelja, točnije s njegovim početkom, te ćemo ovdje na sličan način odškrinuti vrata tih svetih spisa, da bismo iza četiri lica evanđelista pokušali nazrijeti lice samoga Krista.

Ljubo IVANČIĆ, Apokalipsa

MATEJ: BOG S NAMA USRED POVIJESTI. Premda nije najstarije po svome nastanku, Evanđelje po Mateju na prvome je mjestu u našem Novom zavjetu. To je zbog činjenice što je to evanđelje bilo najzastupljenije u liturgijskoj i pastoralnoj tradiciji Crkve.

Simbol ovoga Evanđelja jest *čovjek s krilima*, iako se često misli i kaže *anđeo*. Međutim, važno je naglasiti da je riječ upravo o čovjeku, jer ono čime započinje Matejevo evanđelje jest Isusovo ljudsko podrijetlo. Početne riječi njegova evanđelja glase: “Rodoslovlje Isusa Krista, sina Davidova, sina Abrahamova” (Mt 1,1). Čini se tako da je prvi Matejev cilj ukorijeniti događaj Isusa Krista u ljudsku povi-

Crkva je već u svojoj ranoj povijesti među mnogim spisima koji govore o Isusu prepoznala kao vjerodostojne i od Boga nadahnute četiri spisa, knjige koje su nam poznate kao Evanđelje po Mateju, Marku, Luki i Ivanu. Te knjige u životu Crkve imaju poseban status jer na najizravniji način donose riječi Isusa Krista

jest, i to na najkonkretniji način. Isus nije neki mitološki lik zagonetnoga podrijetla, nego je moguće rekonstruirati čitavu njegovu obiteljsku lozu. Matej u tome polazi od Abrahama, praoca naše vjere, a kao daljnje povijesne međašnike spominje kralja Davida i babilonsko sužanjstvo kao jednu od najvećih prekretna u povijesti Izraela. Time je jasno određena i Isusova nacionalnost. On čovječanstvu ne pripada na neki apstraktan način, nego kao sin jednoga naroda i jedne obitelji.

No, koliko se u Isusovu rodoslovlju ističe njegova pripadnost čovjeku, toliko se na samom koncu rodoslovlja, ističe i njegova pripadnost Bogu. Nakon nabranjanja Isusovih predaka, među kojima ima slavni i grešnih muškaraca i žena, na kraju se očituje da je on zapravo došao na svijet na neuobičajen način – začecem po Duhu Svetomu. Rođen je od Djevice Marije i nije imao tjelesnog oca jer njegovo rođenje nije automatski produkt ljudske povijesti, nego čin izravnog Božjeg zahvata.

Na taj se način, kako to u snu objašnjava anđeo Josipu, Marijinu mužu, na njemu ispunja proroštvo proroka Izaije o Djevičici koja će začeti sina i nadjenuti mu ime Emanuel – što znači *S nama Bog* (usp. Mt 1,22-23). Nadalje Matej Isusa više nikako ne naziva tim imenom. No, njime ga definira na samome početku i time čitatelju Evanđelja daje temeljnu uputu da je u svemu što Isus govori i čini na djelu Bog koji je s čovjekom. Tu unaprijed danu informaciju posebno je potrebno imati na umu u trenucima krize, kad Isusove riječi i djela nailaze na otpor i nevjeru te se mora suočiti s nerazumijevanjem i neprihvatanjem onih koji se ne pokazuju spremnima promijeniti svoju sliku o Bogu. U tim trenucima Božja prisutnost u Isusu ne biva jasno prepoznata te se njegovo suočavanje s onima koji ne vjeruju na koncu pretvara u suočavanje sa samom smrću. No, po Matejevu svjedočanstvu, iz nje Isus izlazi kao pobjednik koji ima svu vlast nad nebom i nad zemljom (usp. Mt 28,18), a posljednja riječ koju prije uzašašća na

nebo govori svojim učenicima odgovara njegovu emanuelskom imenu: “Ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta” (Mt 28,20).

MARKO: PROROK I SIN BOŽJI POSEBNO ZA UČENIKE.

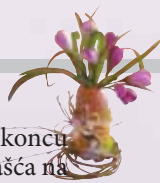
Markovo je evanđelje najstarije od četiri evanđelja. Po mišljenju stručnjaka napisano je oko 70. godine. To je veoma blizu događajima o kojima piše, te je još bilo na životu ljudi koji su izravno mogli čuti i vidjeti Isusa.

Markov simbol prema viđenju proroka Ezekijela jest lik *krilatog lava*. On se slikovito povezuje s *Glasom koji viče u pustinji*, a riječ je o Ivanu Krstitelju koji je navijestio Isusov dolazak. Za razliku od Mateja i Luke, koji govore o Isusovu djetinjstvu, Marko ne pokazuje zanimanje za rano razdoblje Isusova života, nego se Isus prvi put pojavljuje već u odrasloj dobi, kad dolazi na rijeku Jordan Ivanu da ga krsti. No, upravo u odnosu između Isusa i Ivana te u činu krštenja otkriva se pravi Isusov identitet. Ivan Krstitelj na neki način predstavlja svu proročku povijest koja je prethodila Kristovu dolasku, a u objavi koja se događa prigodom Isusova krštenja uz glas koji viče u pustinju čuje se i glas s neba koji kaže Isusu: *Ti si Sin moj, Ljubljeni! U tebi mi sva milina!* (Mk 1,11).

Isus je prema tome, Božji Sin, i to Marko zapravo ističe već u naslovu svoga djela kada kaže: “Početak evanđelja Isusa Krista, Sina Božjeg” (Mk 1,1). Tako, slično kao i Matej, on čitatelju odmah na početku kaže ono što ljudi koji susreću Isusa tek moraju prepoznati. Među tim ljudima posebno mjesto zauzimaju dvanaestorica Isusovih učenika, i čini se da je njihov odnos s Isusom

Edo MURTIĆ, Stvaranje – Četvorica evanđelista, mozaik u Dobroti kraj Kotora

temeljna nit Markova pripovijedanja. To je osobito važno jer je u tom odnosu bilo nesporazuma i kriznih momenata, dotle da je na prvi pogled sve završilo takoreći katastrofalno. U trenucima Isusove muke svi su ga učenici napustili. No, isticanje upravo te činjenice ima poticajni učinak. Uskrsli Isus ponovno okuplja svoje raspršene učenike i time pokazuje da je uvijek moguće obnoviti narušeno zajedništvo s njim, to jest s Bogom.

LUKA: MILOSRDNI BOG POHAĐA SVOJ NAROD U DOMU MOLITVE. Simbol evanđelja po Luki je *krilati vol*. Nekad se voli reći da je to zbog mirne volujske naravi i blagih očiju, a Evanđelje po Luki doista se ističe prekrasnim Isusovim prisposobama o milosrđu i praštanju. Čini se ponekad da je upravo ljudsko i božansko milosrđe u središtu Lukinog prikazivanja Isusova lika koji se pokazuje veoma osjetljivim prema socijalno i moralno ugroženim osobama. Dosta se sjetiti prisposobe o milosrdnim Samaritancu (Lk 10,29-37) ili razmetnom sinu i milosrdnom ocu (Lk 15,11-32).

No, povežemo li simboliku krilatog vola sa samim početkom Lukina evanđelja onda nam u prvi plan dolazi ambijent jeruzalemskog hrama i hramskih žrtava. Tu se, naime, odvija prva scena Lukina evanđelja u kojoj Zaharija, otac Ivana Krstitelja, vrši svoju svećeničku službu i pri tome doživljava izvanredni susret s Božjim anđelom. U tom kontekstu simbolika vola, kao najveće žrtve koja se prinosi u hramu, upućuje na svećenički i žrtveni karakter samoga Isusova života.

Promatrajući simbole četvorice evanđelista može se primijetiti velika ljubav kojom Matej, Marko, Luka i Ivan žele svojim čitateljima prenijeti svjedočanstvo istine o Isusu Kristu. Luka, koji kaže da je o tome "sve pomno ispitao", želi svom prvom čitatelju Teofilu da mu čitanje evanđelja učvrsti pouzdanje u sve ono u čemu je poučen. To je doista cilj svakog čitanja evanđelja koje je sigurni put upoznavanja Isusa Krista. Gledajući iz četiri kuta možemo dovoljno upoznati Krista i osvjedočiti se da u njemu Bog dolazi čovjeku, a po njemu čovjek Bogu

Stoga u Lukinom pripovijedanju jeruzalemski hram, koji je za Židove bio mjesto Božjega prebivališta, ima posebnu ulogu i u Isusovu životu. Jedini Luka od svih evanđelista govori o Isusovu prikazanju u hramu četrdeseti dan nakon rođenja, i o tome kako je kao dvanaestogodišnji dječak sjedio u hramu među naučiteljima. U ovom potonjem slučaju, sam Isus naziva hram domom svoga Oca u kojem on mora boraviti (usp. Lk 2,49). Premda je Isus prošao čitavom Galilejom i Judejom sve do Jeruzalema, hram je konačno mjesto njegova naučavanja gdje je sav

narod "hrlio k njemu da ga sluša" (Lk 21,38), a na samom koncu evanđelja Isusovi učenici poslije njegova uskrsnuća i uzašašća na nebo odlaze upravo u hram i ondje "sve vrijeme blagoslivljahu Boga" (Lk 24,22). Tako se u Lukinu evanđelju i prva i posljednja scena odvijaju u hramu, a to je svakako podatak koji nas upućuje da je hram, kao "Dom molitve" (Lk 19,46; Iz 56,7) i mjesto susreta s Bogom, zapravo slika samog Krista u kojem se ostvaruje potpuno zajedništvo Boga i čovjeka.

IVAN: NAJUZIŠENIJE I NAJSKROVIJE TAJNE RIJEČI.

Za razliku od Matejeva krilatog čovjeka, Markova lava i Lukina vola, *orlu* koji simbolizira Evanđelje po Ivanu krila pripadaju po samoj njegovoj naravi. Orao je u pučkom poimanju ptica koja krilima dosiže najveće visine, a okom može na zemlji vidjeti i najmanju pojedinost. Zbog tih karakteristika orao simbolizira visinu teološke misli Ivanova evanđelja kojega se nekad jednostavno naziva Teologom. Dok drugi evanđelisti u svom pripovijedanju polaze od Isusova zemaljskog pojavka, Ivan se obazire na iskon svega i svoje evanđelje počinje riječima: "U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše u Boga i Riječ bijaše Bog" (Iv 1,1). Riječ je sam Isus Krist, koji u Ivanovu evanđelju doista nastupa kao Riječ. Ivan od svih evanđelista donosi najduže odlomke Isusovih govora koji oduševljavaju svojom ljepotom i uzvišenošću.

U ovom evanđelju Isus u hramu svima otvoreno kaže "Ja i Otac jedno smo" (Iv 10,30) i ponekad se čini da govori iz jednog drugoga, Božjeg svijeta koji je visoko nad zemljom. No, dok se krila njegove riječi često uzdižu iznad ograničenosti ljudskoga uma, njegove oči su sasvim usmjerene prema najskrovitijim ljudskim potrebama. Ivan svjedoči kako je Isus učinio toliko toga što ne bi stalo u sve knjige svijeta, a on je među korice svoje knjige zapisao sedam čudesnih znamenja u kojima Isus ljudima pomaže, ozdravlja i hrani da bi im se i sam predao kao hrana i piće za vječni i pravi život. U tu hranu, slikovito rečeno, spada i Evanđelje po Ivanu koji kaže: "Isus je pred svojim učenicima učinio i mnoga druga znamenja koja nisu zapisana u ovoj knjizi. A ova su zapisana da vjerujete: Isus je Krist, Sin Božji, i da vjerujući imate život u imenu njegovu" (Iv 20,30-31)

*
* *

Promatrajući simbole četvorice evanđelista mogli smo u ovih nekoliko šturih crta ipak primijetiti veliku ljubav kojom Matej, Marko, Luka i Ivan žele svojim čitateljima prenijeti svjedočanstvo istine o Isusu Kristu. Luka, koji kaže da je o tome "sve pomno ispitao" (Lk 1,3), želi svom prvom čitatelju Teofilu da mu čitanje evanđelja učvrsti pouzdanje u sve ono u čemu je poučen (usp. Lk 1,4). To je doista cilj svakog čitanja evanđelja koje je sigurni put upoznavanja Isusa Krista.

Slično je vrsni poznavatelj Biblije, sveti Jeronim rekao onu svoju poznatu rečenicu. "Tko ne poznaje Pisma ne poznaje Krista", a u svojim razmišljanjima ima i vlastito tumačenje simbolike četvorice evanđelista. Za njega Matejev čovjek simbolizira Isusovo utjelovljenje, Lukin vol muku, Markov lav uskrsnuće, a Ivanov orao uzašašće. U svakom slučaju, sama činjenica da Crkva u svojoj predaji smatra autentičnim, ne jedno nego četiri pisana svjedočanstva o Isusu Kristu, dokazuje da se njegovo lice ne može obuhvatiti samo jednim pogledom. No, gledajući iz četiri kuta možemo dovoljno upoznati Krista i osvjedočiti se da u njemu Bog dolazi čovjeku, a po njemu čovjek Bogu. ✍

U kojega *Isusa Krista* vjerujemo?

Biti kršćanin znači nasljedovati Isusa Krista, živjeti i umirati onako kako je Isus živio i umro. Ne treba, dakle, Isusa obožavati nego nasljedovati. Nevolja je upravo u tome što mnogi kršćani Isusa obožavaju a ne nasljeđuju

● Piše: **Mile BABIĆ**

Mi kršćani smo već zaboravili što ove dvije riječi *Isus Krist* znače. Te dvije riječi su srasle u jedno ime: *Isus Krist*, ali treba znati da je *Isus Krist* zapravo ispovijest kršćanske vjere, koja glasi: *Isus je Krist*. Mi vjerujemo da je čovjek Isus – koji je živio u Nazaretu i koji je po Nazaretu nazvan Isus Nazarećanin – *Krist (Mesija, Božji pomazanik)*, jasnije rečeno, vjerujemo da je Bog bio s njime. Već u evanđeljima i u svim novozavjetnim spisima postoje razna viđenja Isusa Krista, razna razumijevanja Isusa Krista ili razna učenja o Isusu Kristu, koje nazivamo kristologijama. Tijekom povijesti pa do danas nauk o Isusu Kristu se mijenjao, što je posve razumljivo, jer svaki kršćanin – i cijela kršćanska zajednica – odgovara na pitanje koje je postavio Isus: “A vi, što vi kažete tko sam ja?” (Mt 16,15).

Isusovi učenici (prvi kršćani) govore o Isusu nakon Isusova uskrsnuća, govore o Isusu u svjetlu vjere u Isusovo uskrsnuće. Kada je Bog raspetom Isusu iz Nazareta dao novi život, kojemu više ne može nauditi ni smrt ni ubojice, i kada su učenici susreli uskrslog Isusa, i kada su povjerovali da je s Raspetim Isusom na križu bio Bog, kada su, dakle, povjerovali da je Isus Krist (Božji pomazanik), onda su oni izložili svoju ispovijest vjere u Isusa kao Krista. Svi novozavjetni spisi su zapravo različita ispovijedanja vjere u Isusa kao Krista. Te ispovijesti vjere uključuju u sebe i povijest. To su ispovijesti i svjedočanstva vjere koja uključuju povijesne događaje, uključuju povijest historijske osobe Isusa iz Nazareta. Riječ je o historijskom Isusu iz Nazareta koji je za one koji vjeruju *Krist*. Vjera u Isusa kao Krista pretpostavlja historijskog Isusa i sve događaje iz njegova života. Vjera i povijest su u novozavjetnim izvješćima nerastavljivo povezane, drukčije rečeno, povijest historijskog Isusa iz Nazareta i povijest Boga koji je bio s njime su nerastavljivo povezane.

Lella MICHELLI VOJVODA, 'Isusov pad pod križem', Katedralna crkva u Trebinju

ISUS JE BIO ŽIDOV. Najsigurniji događaj u životopisu Isusa iz Nazareta jest njegova smrt. Da je Isus iz Nazareta raspjet u Jeruzalemu, o tom izvješćuju sva evanđelja, svi novozavjetni spisi. Isus je javno djelovao krajem 20-ih godina prvog stoljeća. Sve povijesne događaje iz Isusova života, počevši od začeca i rođenja pa do smrti na križu, učenici tumače u svjetlu svoje vjere u Isusovo uskrsnuće. Iz tih ispovijesti vjere može se zaključiti da je Isus iz Nazareta bio židov i da je bio ukorijenjen u živom i pluralnom židovstvu svojega vremena i svoje zemlje. Zato iz židovske tradicije treba razumijevati Isusovu poruku o Božjem kraljevstvu, jer su prvi kršćani bili židovi i oni su tumačili svoju vjeru u Isusa Krista kategorijama židovskog mišljenja. Naslovi *Krist, Sin Božji, Prorok*, i slično, potječu iz židovske tradicije i u tom smislu ih treba razumijevati.

Hebrejska Biblija i židovska tradicija govore kako Bog poziva židovski narod, njegove proroke, kraljeve i svećenike, govori, dakle, o savezu između Boga i Izraela. Novi zavjet se služi starozavjetnim židovskim kategorijama. Novi zavjet naziva Isusa Mesijom (Kristom) pozivajući se na Stari zavjet, jer je Isusovo djelovanje bilo mesijansko, što znači da se u njegovu djelovanju ispunilo ono što je obećano izraelskom narodu. Novi zavjet naziva Isusa Sinom Božjim a Stari zavjet naziva cijeli izraelski narod Sinom Božjim. Za Stari zavjet Bog je "stanovao" u Izraelu, a za Novi zavjet Bog je u Isusu, što znači da je Isus Emanuel, što znači *Bog s nama*. Za Stari zavjet Božja riječ zahvaća sve razine i dijelove Izraela, a za Novi zavjet ona zahvaća cijelu Isusovu osobu i njegovo djelovanje.

U tumačenju Isusova navješćivanja Božjeg kraljevstva jedni autori vide Isusa kao eshatološkog (mjerodavnog) proroka, a drugi ga vide kao učitelja mudrosti. No, Isusova poruka o Božjem kraljevstvu sadrži obje dimenzije jer je Isus sudionik eshato-

loških očekivanja i nada svoga naroda, koje je on na svoj vlastiti način tumačio, i istodobno sudionik Izraelovih mudrosnih tradicija. Markovo evanđelje sadrži bit Isusove poruke: "Ispunilo se vrijeme, približilo se kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte Evanđelju!" (Mk 1,14). S porukom o Božjem kraljevstvu Isus se nadovezuje na starozavjetnu ideju da je Jahve (Bog) pravi Izraelov kralj, da je Jahve Gospodin. U vrijeme Izraelove političke – i svake druge – potlačenosti i podjarmljenosti Izraelci su sačuvali nadu u kraj povijesti ugnjetavanja i u početak povijesti Božje vladavine.

OSTVARENJE BOŽJE VOLJE. To Božje kraljevstvo Isus navješćava i ostvaruje. Dolazak Božjeg kraljevstva u naš ljudski svijet teško je opisati bilo kojim ljudskim jezikom, ako vjerujemo da je Bog doista Bog, da je Bog posve Drugi, posve drukčiji od nas. Zato evanđelja dolazak Božjeg kraljevstva *po Isusu* opisuju slikama i usporedbama. U svakoj usporedbi upravo ona mogućnost, koja je za tadašnje – i za današnje – slušatelje posve nevjerovatna i nemoguća, pokazuje se kao prava mogućnost ostvarenja Božjeg kraljevstva. Tako u usporedbi o milosrdnom Samarijancu nitko ne očekuje da će Samarijanac, koji je bio neprijatelj židova iz Južnog kraljevstva (jer su židovi i Samarijanci jedni druge smatrali smrtnim neprijateljima), pomoći svom smrtnom neprijatelju iz Južnog kraljevstva, dok veliki svećenik koji je najviši religiozno-politički autoritet i levit koji je niži religiozno-politički autoritet iz Južnog kraljevstva ne žele pomoći pripadniku svoje nacije i religije. Samarijanac svojom ljubavlju umjesto uzajamnog neprijateljstva uspostavlja uzajamno prijateljstvo i tako se ostvaruje Božje kraljevstvo na ovoj zemlji. Logika Božjeg kraljevstva je logika ljubavi i to bezuvjetne, posve nesebične i bezgranične ljubavi, ljubavi koja voli svoje neprijatelje. Tu logiku ljubavi Isus ostvaruje u svom navješćivanju i djelovanju.

U Isusovu Govoru na gori nalaze se crte koje su bitne za Isusovo shvaćanje i prakticiranje Božjeg kraljevstva. Bit Isusova Govora na gori glasi: *Neka bude volja Božja!* Bog ne želi ništa drugo nego *dobrobit čovjeka*, čovjekovo spasenje, čovjekov puni život. Ostvarenje Božje volje omogućuje i ujedno zahtijeva temeljni obrat, temeljnu promjenu čovjeka. Bog nudi svima spasenje – osobito siromašnima, unesrećenima i obespravljenima – bez ikakvih prethodnih uvjeta. Božja ljubav je bezuvjetna. Mi

Zlatko ŠULENTIĆ, Uskrsnuće

kršćani pokušavamo do dana današnjega Govor na gori omekšati pa ga proglasiti neobvezatnim za nas na razne načine, ali Govor na gori nudi temeljitu promjenu čovjeka. Temeljita promjena čovjeka nastaje onda kada čovjek počne živjeti u skladu s Božjom voljom. Božja ljubav želi spasiti posebno carinike i grešnike, tj. one koje je tadašnji religiozno-politički sustav odbacio i isključio. Isus je prošao ovom zemljom čineći dobro i darivanjem svoga povjerenja i ljubavi, i činjenjem dobra oslobađao ljude od bolesti i zla. To je način ostvarivanja Božjeg kraljevstva u ovom svijetu zla i nasilja.

Preko evanđeoskih ispovijesti vjere u Isusa kao Krista dolazimo do historijskog Isusa koji je bio eshatološki (mjerodavni) prorok i koji je izveo u svom životu i djelovanju eshatološku revoluciju tako što je navješćivao i prakticirao Božje kraljevstvo na ovoj zemlji. Dolazak Božjeg kraljevstva je dolazak bezuvjetne Božje ljubavi za sve ljude. Praksom Božjeg kraljevstva Isus omogućuje temeljni obrat svakom čovjeku. U središtu Božjeg kraljevstva je ljubav prema Bogu i bližnjemu.

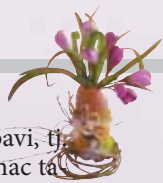
Blaženka SALAVARDA, Uzašašće Kristovo

POVJERENJE UMJESTO STRAHA. Na pitanje: *tko je bio Isus iz Nazareta?*, ne možemo odgovoriti samo pozivajući se na povijest kao znanost, nego na to pitanje daje puni odgovor vjera u Isusa kao Krista, vjera koja nije u proturječju s historijskim Isusom. Iz vjere spoznajemo da je Isus novi čovjek po tome što je on prošao ovom zemljom čineći dobro. Nikada i nikome nije činio zlo, nego samo dobro. On je bio slobodan od zla, od grijeha, on je bio pun dobra. Mi ljudi – slijedeći prvog čovjeka Adama – činimo i zlo i dobro. Time je Isus pokazao da je sloboda od zla temeljna sloboda. Samo oni koji su slobodni od zla mogu svojom dobrotom oslobađati druge jer druge ljude možemo oslobađati samo dobrotom, a ne strahom i nasiljem, kako to čine “usrećitelji” i “osloboditelji” ovoga čovječanstva, koji nas od jednog zla oslobađaju još većim zlom, i od jednog nasilja još većim nasiljem.

Isus svojim navješćivanjem i djelovanjem pokazuje da je svakom čovjeku moguć obrat prema dobru. Upravo time što je svima činio dobro Isus je izazvao srdžbu postojećeg religiozno-političkog sustava, pa su ga predstavnici religiozno-političke vlasti osudili na smrt vješanjem na križu, na tada najsravniju smrt, osudili su ga kao bogohulnika i političkog zločinca. Svi su sudjelovali – izravno ili neizravno – u nasilju protiv Isusa koji je činio dobro: i običan narod i Isusovi učenici. Sav svijet koji zastupa strah umjesto povjerenja, mržnju umjesto ljubavi, nasilje umjesto mira, nije mogao podnijeti takvog Isusa. Zato su ga i proglasili neprijateljem Boga i naroda. Iz toga se nameće do danas aktualno pitanje: zašto ovo čovječanstvo ne podnosi ljude koji čine dobro? Zašto ovo čovječanstvo silom želi ukloniti dobre ljude s lica ove zemlje? Do danas ovo čovječanstvo progoni i ubija – to vrijedi za svaki narod i za sve ljude – svoje najbolje ljude, a štiti zločince i ubojice, štiti Barabu.

Kada je Isus visio na križu zato što je činio dobro, onda – gledano očima povijesti – on je bio napušten i od Boga i od ljudi. I kad je umirao, Isus nije htio na nasilje uzvratiti nasiljem. On oprašta onima koji ga ubijaju, što je vrhunac njegove nesebične ljubavi, i to ljubavi prema neprijateljima. Prema onima koji su prema njemu nastupali kao neprijatelji on se ponaša kao prijatelj. Iz vjere znamo da Isus oprašta svojim ubojicama zato što je imao povjerenje u Božju (skrivenu) prisutnost, u Boga koji ga je uzvisio za Mesiju, koji ga je, dakle, uskrisio. Uskriseni Isus šalje ljudima Duha Pomiritelja, Duha koji je apsolutno slobodan i koji djeluje gdje hoće. Kao što Isus na križu svojim oprostjenjem pomiruje ljude – i cijeli svijet – s Bogom koji je apsolutna Ljubav, tako i njegov Duh nastavlja djelo pomirenja u svijetu. Pavao kaže: “Jer Bog je u Kristu svijet sa sobom pomirio, ne ubrajajući im opaćina njihovih i polažući u nas riječ pomirenja” (2 Kor 5,19). Pomirenje se događa upravo tako što na tuđe zlo odgovaramo svojim dobrom. Božji Duh koji nas nadilazi i koji djeluje slobodno i kojega nam šalje uzvišeni Isus, prisutan je među ljudima na životvoran način. On je Životvorac. Duh se daruje svim ljudima koji su za Njega otvoreni. Ovaj Duh Božji – kako piše Edward Schillebeeckx – nas podsjeća na historijskog čovjeka Isusa, na njegovu proročku poruku, na njegov životni put i na njegovu dragovoljno prihvaćenu smrt kao prosvjed protiv nasilja. Ovog historijskog Isusa – kojega su neprijatelji dobra ubili – Bog je uskrisio (uzvisio) za Mesiju (Krista) svih ljudi tako što je poslao svim ljudima Svetoga Duha.

Kršćansko priznanje Isusa Kristom, tj. kršćanska kristologija, postaje otvorena za sve ljude bez obzira na njihovu religijsku pripadnost po kršćanskoj pneumatologiji, po kršćanskom ispovijedanju vjere u Duha Božjega koji je apsolutno slobodan. Ovaj Duh Božji je prisutan u Crkvi Kristovoj, ali je slobodan i nadilazi Crkvu i djeluje gdje hoće. Snagom Duha Pomiritelja, koji je u

subbinu, i sve dati za njihovo uključanje u zajednicu ljubavi, tj. za njihovo spasenje, a to davanje uključuje kao svoj vrhunac također davanje vlastitog života. Prema tome, kršćanstvo je *ispovijedanje* (priznavanje) vjere i ljubavi i *svjedočenje* vjere i ljubavi.

U kršćanstvu je danas zakazalo *svjedočenje*. Imamo nauk o Kristu, ali nemamo svjedočenja vjere u Krista. Zato je kršćanstvo u Europi i uopće na bogatom Sjeveru u velikoj krizi. Isus je rekao u Matejevu evanđelju: "Neće u Kraljevstvo nebesko ući svaki koji govori: 'Gospodine, Gospodine!', nego onaj koji vrši volju Oca moga koji je na nebesima" (Mt 7,21). Svaki nauk o Kristu (svaka kristologija) koji ne zagovara praktično oslobođenje i pomirenje služi nepravdi i neslobodi i negira Isusa kao Krista, suvremeno rečeno, negira Isusa kao Osloboditelja i kao Prijatelja čovjeka i čovječanstva. Kršćani sa siromašnog Juga nazivaju naše kristologije u Europi i na bogatom Sjeveru besplodnim i narcističkim (zaljubljenim u sebe). Danas većina kršćana živi na siromašnom Jugu i zato je potreban susret između kršćana sa siromašnog Juga i kršćana s bogatog Sjevera. Kršćani Juga se ne usredotočuju na nauk, nego na praksu, na življenje i svjedočenje Evanđelja. Kršćanstvo na Jugu postaje osloboditeljski pokret, pentekostalni pokret i međureligijski pokret. Naglasak je na riječi *pokret*, a ne na suzbijanju života, na zatvaranju života u doktrinarne, ritualne i juridičke kalupe. Nikakvo više uzdizanje nad druge i nikakvo više ukidanje drugih, nego svjedočenje ljubavi kao samoponiznosti koja želi uključiti i tako spasiti pogažene i obespravljene ljude.

Na postavljeno pitanje u naslovu: U kojega Isusa Krista vjerujemo?, odgovaram tako što ističem da ljudi iz naše prakse, iz našeg svjedočenja vjere u Isusa Krista, najbolje vide u kojega

Zlatko KESER, *Neću vas ostaviti kao siročiće, i doći ću k vama. Još malo i svijet me više neće vidjeti, ali vi ćete me vidjeti, jer ja živim i vi ćete živjeti. U onaj dan vi ćete spoznati da sam ja u Ocu mojem, da ste vi u meni i ja u vama. Onaj tko sluša moje zapovijedi i njih se drži taj mene ljubi; a tko mene ljubi toga će ljubiti i Otac moj, i ja ću ga ljubiti i njemu će se očitovati.* (Iv 14,18-21)

svim ljudima, mogu ljudi jedni drugima opraštati, priznavati i potvrđivati drugoga u njegovoj drugosti. Kršćanstvo je tijekom svoje povijesti bilo nasilno, i njegova je kristologija bila nasilna onda kad je zaboravljala pneumatologiju, tj. kada je zaboravljala da Duh Sveti djeluje gdje hoće.

ISUSA NASLJEDOVATI A NE OBOŽAVATI. Vrlo je važno na kraju naglasiti da su u kršćanstvu najvažnije dvije stvari: *ispovijedanje vjere* i *svjedočenje vjere* u Isusa Krista. Najprije ispovijedamo (priznajemo) svoju vjeru i svoju ljubav prema Bogu i Božjim stvorenjima, a zatim tu vjeru, to povjerenje i tu ljubav svjedočimo. Povjerenje se umnaža davanjem, i ljubav se umnaža davanjem i život se umnaža davanjem. Vrhunac ljubavi je nesebično davanje života za druge, za one koji su siromašni, odbačeni, potlačeni, izbačeni, isključeni, za one koji su neprijatelji. To je Isus jasno rekao u Matejevu evanđelju: "Zaista, kažem vam, meni ste učinili što ste učinili jednome od ove moje najmanje braće" (Mt 25,40). Tu je riječ o ljubavi prema svakom čovjeku, a ne samo prema kršćaninu. Iz toga slijedi bit kršćanskog života koja glasi: *biti kršćanin znači nasljedovati Isusa Krista*. I to praktično nasljedovati Isusa Krista, živjeti i umirati onako kako je Isus živio i umro. Ne treba, dakle, Isusa obožavati nego nasljedovati. Nevolja je upravo u tome što mnogi kršćani Isusa obožavaju a ne nasljeduju. Nasljedovati Isusa Krista ne znači ići malenima, siromašnima i isključenima, ne znači nešto učiniti za siromašne i isključene, bolje i to nego ništa, nego nasljedovati Isusa Krista znači postati jedan od siromašnih i isključenih, dijeliti njihovu

Zdenko GRGIĆ, *Ako tko želi za mnoom neko uzme svoj križ i neko me slijedi, Plehan*

Isusa Krista vjerujemo. Nauk o Kristu, ako u praksi ne mijenja i nas i svijet nabolje, ne pridonosi ostvarenju Božjeg kraljevstva na zemlji, nego ometa ljudima ulazak u Božje kraljevstvo. "Zaista, kažem vam, carinici i bludnice pretekoše vas u kraljevstvo Božje!" (Mt 21,31). Iz navedenog proizlazi da se mi kršćani često u ime Krista protivimo Kristu, a to zapravo znači da lijepo govorimo, a ružno radimo. Mi se kršćani obnavljamo onda kada se vratimo svome izvoru koji se zove Isus Krist. ✍

Isus i kršćanski identitet

Tijekom povijesti kršćanstva razvile su se bezbrojne predodžbe o Isusu. Često se stvarala slika o Isusu u službi vlastitih interesa, uvjerenja i predrasuda. Isus nadilazi sve te povijesno uvjetovane slike o njemu

● Piše: **Andelko DOMAZET**

Danas stojimo pred pitanjem: što je *bit* kršćanstva i na što se oslanja kršćanski identitet? U čemu se, primjerice, kršćani razlikuju od budista, hinduista ili muslimana? Jesu li kršćani oholi, arogantni, vrijeđaju li druge ako su uvjereni da je Isus konačna Božja objava? Je li svaki govor o apsolutnosti Krista tek izlika za svađu oko vjerskih istina, što samo dodatno zaoštrava različite sukobe koji potresaju današnji svijet?

SVE RELIGIJE JEDNAKE? Ovaj raširen slogan dobro izražava prevladavajuće stavove današnjih ljudi, barem na Zapadu, kada je riječ o odnosu između različitih religija. U susretu sa sljedbenicima drugih religija treba li kršćanin razgovarati o *pitanju istine* ili se samo smješkat i ljubazno klimati glavom, isticati da je jedino važan mir, tolerancija, nenasilje?

U dijalogu s drugim religijama, od Drugog vatikanskog sabora pa do danas, Crkva je nastojala najprije istaknuti ono što je *zajedničko* između kršćanstva i nekršćanskih religija, a potom ukazati i na *razlikovanje*, na ono što je vlastitost i posebnost kršćanske vjere. Teolog Hans Küng s pravom kritizira pokušaj da se površno sve utemeljitelje religija postavlja u jednu vrstu kao da bi ih se zapravo moglo ne samo zamijeniti već i jednoga nadomjestiti drugim. "Paralizirajuće, destruktivno, agnostičko-relativističko ravnodušje koje nediferencirano odobrava i potvrđuje druge religije isprva možda i ima oslobađajući i usrećujući učinak, no u svojoj jednoličnosti ipak je mučno jer je odustalo od svih čvrstih mjerila i normi" (*Biti kršćanin*, str. 142).

Danas u Europi često imamo paradoksalnu situaciju da učenici u školi više uče o drugim svjetskim religijama nego o kršćanstvu, više znaju o budizmu ili islamu nego o vlastitoj religijskoj tradiciji. Uza svu otvorenost za druge religije, kršćanin treba ponajprije čvrsto stajati u vlastitoj vjeri i čitavim svojim bićem u njoj živjeti. Ne radi se o tome da vlastitu vjeru želimo drugima nametati. Naš je vlastiti život u pitanju. Zašto sam (još) kršćanin? Zašto je za mene *osobno* Isus Krist poseban, jedinstven? Zašto je katoličanstvo moja duhovna domovina?

ODNOSNA ILI RELACIONALNA APSOLUTNOST KRISTA. Kada govorimo o *apsolutnosti kršćanstva*, moramo se čuvati nepovijesnoga mišljenja,

fundamentalističkih i fanatičnih strujanja. Iz perspektive kršćanske teologije govorimo o jedinstvenoj Božjoj apsolutnosti u Isusu Kristu, ali tu apsolutnost shvaćamo kao otvorenu jer je ona odnosna, relacijska. Ta *odnosna ili relacionalna* apsolutnost dokazuje se tvrdnjom da Isus u sebi obuhvaća (kako kaže LG 16) sve ono što je dobro i istinito u drugim religijama i kulturama. To znači da zahvaljujući djelovanju Duha Svetoga, koji djeluje na nama tajanstven i nepoznat način (usp. GS 22) donosi spasenje svim ljudima i onima religijskim tradicijama kojima ti ljudi pripadaju.

snimka: Igor PROLE

Ilija SKOČIČUŠIĆ, Spomenik gradovrškim mučenicima – Uskrslj Krist (detalj), Tuzla

Ako vjerujemo da je kršćanska vjera ispunjenje religiozne čežnje koja dolazi do izražaja u mnogim religijama, tada se kršćansko ispunjenje (punina) ne bi smjelo shvatiti na isključiv način. Zbog toga, i dalje možemo govoriti o apsolutnom karakteru kršćanstva, a da time ne insistiramo na nekakvoj netoleranciji ili fanatizmu. Mi polazimo od ispovijesti naše vjere koja je usredotočena na posebnost, jedinstvenost i neponovljivost Isusa Krista. Ta neponovljivost i jedinstvenost u osobi Isusa Krista stoji u odnosu s poviješću i čovječanstvom upravo zbog toga što ne uništava ono što je partikularno i konkretno u drugim religijama, već to vrednuje, pročišćava snagom evanđelja, i dovodi do punine. To je načelo inkulturacije.

Mnogi veliki katolički teolozi 20. stoljeća (Hans Küng, Karl Rahner, Hans Urs von Balthasar, Walter Kasper, i drugi) pokušavaju protumačiti u čemu se sastoji apsolutnost kršćanstva. Tako Karl Rahner smatra da događaj Božjeg samodarivanja u Isusu Kristu obuhvaća očitovanja Božja i u drugim religijama. Budući da je milost Božja svima ponuđena i budući da svaka milost proizlazi od Krista i k njemu vodi, ondje gdje se, pa i neznajući ili nesvjesno, prima Duh Sveti i spasenjska milost Božja, prima se Krista. *Svako je iskustvo spasenja kristološko!*

Teolog Balthasar, kada govori o Isusu Kristu, kaže da je Krist "forma u kojoj se na neponovljiv način pojavljuje božansko, to jest

Isus i nekršćanske religije

Tnkluzivni kršćanski univerzalizam za kršćansku vjeru ne zahtijeva *isključivost*, no svakako *posebnost*. Povijesni Isus ne može se zamijeniti ni s Mojsijem ni s Budom ni s Konfucijem ni s Muhamedom zato što se tu radi o *temeljnim opcijama* ili *temeljnim pozicijama* velikih utemeljitelja religija (usp. Hans Küng, *Biti kršćanin*, str. 282-283).

ISUS I JUDAIZAM: Svu složenost odnosa između Isusa i židovstva dobro izražava nedavno objavljena knjiga Jacoba Neusnera: *Rabin razgovara s Isusom*. Ovaj američki rabin fiktivni razgovor s Isusom zaključuje znakovitim riječima: "Ne vidim kako Isusovo učenje i učenje Tore mogu ići zajedno" (str. 212).

Je li Isus bio ortodokсни Židov? U kristologiji se mnogo truda uložilo da bi se Isusa vidjelo na pozadini raznovrsnog židovskog svijeta I. stoljeća. Kako, međutim, istaknuti Isusovu kontekstualnu individualnost i jedinstvenost? Je li Isus na jedan radikalni način iskoraknuo iz patrijahalnog židovskog okruženja i tradicionalnoga poimanja Boga i vjere? Smatram da treba jasno reći da je Isus demistificirao mnogo toga što je židovima bilo sveto. U Isusovu stavu prema obitelji, zakonu, tradiciji i naciji, Isus se radikalno razlikuje od ondašnjih židovskih shvaćanja i vjerskih grupacija (farizeji, saduceji, zeloti, eseni).

Isus ne insistira na bezuvjetnoj valjanosti pisanog zakona. Ne drži se "slova Zakona". On ustaje u obranu onoga ljudskoga pred kojekakvim političkim i religioznim mehanizmima koji ga nastoje zanijekati. Kritizira Zakon kada on postaje sredstvo porobljavanja, posvemašnje jurisdikcije života (pozakonjenja), bezdušnog legalizma u kojemu više nema mjesta za konkretne ljudske potrebe, za slobodu i novost, za kreativnost i rizik. Isus želi da Zakon bude u službi ljudskog bića (usp. Mk 2,27).

ISUS I ISLAM: Danas je dijalog s islamom ne samo teološka, nego i politička nužnost. Islamski nauk o Bogu ističe božansku transcendenciju. Teolog Gisbert Greshake izvrsno pogađa u samo središte pravoga problema između dviju svjetskih religija kada postavlja pitanje: "Na koji je način dana Božja riječ? U osobi Isusa Krista ili u knjizi Kur'ana?" Prema kršćanskom razumijevanju, Isus Krist nije jednostavno samo proročanski posrednik Božje riječi, nego on *jest* uosobljena Božja riječ.

Bit i narav vjere u Boga u kršćanstvu i islamu radikalno je različita. Greshake pojašnjava: "U knjizi Kur'ana pripoćuje Bog čovjeku svoju volju, ali ne i samoga sebe." Susret s isla-

mom zahtijeva jednu temeljnu odluku: to je odluka "između Boga koji, ostajući u svojoj uzvišenoj transcendenciji, čovjeku u svojoj riječi objavljuje 'samo' svoju volju te ga 'pravilno vodi' sve do blaženog ispunjenja, i Boga čija se Riječ iz posve slobodne ljubavi do u tančine vezala uz naš ljudski udes." Od svih religija svijeta samo kršćani vjeruju da nam je Bog u Kristu objavio svoje najdublje biće, svoje 'srce', štoviše, da je on-sam uronjen u našu ljudsku povijest.

ISUS I BUDIZAM: Začuđujuća mjera slobode i dobrote koju je posjedovao Buda nagnala je katoličkog teologa Romana Guardinija na pomisao kako je uz židovskog preteču – Ivana Kristitelja i antičkog preteču – Sokrata – Isus imao i preteču iz svijeta istočnih religija – Budu. Općaranost budizmom privlači naše suvremenike: Dalaj Lama, zen-budizam, neistrošena duhovnost, toplina i unutaršnjost, mir i sloboda, živjeti u skladu sa samim sobom. Buda, zapaža filozof Karl Jaspers, živi "mističnu izdavljenost od svijeta" (*Ljudi sudbine*, 73).

Upravu u odnosu *prema svijetu* leži neporeciva razlika između Isusa i Bude. Isusov stav prema svijetu Jaspers opisuje kao 'neovisnost u uronjenosti u svijet!' (*Ljudi sudbine*, str. 146). Vijetnamski budistički monah, pjesnik i intelektualac Thich Nhat Hanh kritizirao je tradicionalni budizam, kojemu je često nedostajao *dodir s konkretnim ljudskim iskustvom*. Temeljna razlika između kršćanstva i budizma smještena je u njihovu oprečnom shvaćanju i *nadvladavanju patnje*. Kako se suprotstaviti patnji?

Teolog Perry Schmidt-Leukel smatra da različito shvaćanje *otkupljenja* kod budizma i kršćanstva proizlazi iz različitih osnovnih iskustava ljudskoga života. Budizam vidi čovjekovu patnju prvenstveno kao patnju zbog prolaznosti (kontingentnosti) života. Čovjek se treba osloboditi vlastite prolaznosti. Istinsko otkupljenje jest otkupljenje od vlastitog 'ja' i put do čistog bitka (nirvane).

Kršćanstvo, naprotiv, vidi prvotni uzrok čovjekova zla, nesreće i propasti u 'uništenim, razorenim odnosima'. Prvi su kršćani bili zaokupljeni svojim *odnosima s drugim* ljudima. Stoga kršćanska sućut (za razliku od budističkog suosjećanja) pokazuje *aktivnije i proročke crte*: ona potiče konkretnu reakciju na prizore tuđeg stradanja. Kršćanska sućut uvijek ima izričitu društvenu i političku dimenziju. Ona je "mistika otvorenih očiju" (J. B. Metz). ✍

Bog” (usp. Kol 2,9). Zbog toga pridjev ‘katolički’ (sveobuhvatan, univerzalan) pripada bitno kršćanstvu. U samome središtu kršćanske vjere stoji jedna osoba, a ne nekakva religija kao takva.

I Kasper je duboko svjestan poteškoće govora o apsolutnosti kršćanstva ako se ima pred očima činjenicu postojanja tisućljetnih religijskih tradicija čovječanstva i ako smo svjesni radikalne povijesnosti ljudske egzistencije. Takav se govor čini kao prekid komunikacije, netolerantnost, prouzročitelj fanatizma. Stoga, smatra on, o apsolutnosti Isusa Krista možemo govoriti samo iz duboke osobne poniznosti. Kršćani nisu bolji od vjernika drugih religija. Kršćanstvo, kao i druge religije, imalo je svoje tamne strane u povijesti. Zato Kasper pravi važnu *distinkciju*: pravo na apsolutnost ne polaže neki povijesni oblik kršćanstva ili Crkve, nego samo Evanđelje koje nam je Isus navijestio. On naglašava da težište govora o apsolutnosti mora biti Isusova radosna vijest o Bogu koji svijet ljubi na božanski apsolutan i neuvjetovan način (usp. Iv 3,16). Iskustvo Boga za kršćane uvijek ostaje vezano uz osobu Isusa. Isus je ljudsko lice Boga.

Upravo danas kada mnogi naši suvremenici trpe zbog nedostatka smisla života, kršćanin vjeruje u ono što je bezuvjetno i konačno, u Boga Isusa Krista, u Boga koji pruža zadnji oslonac i puninu smisla. Ako na ovaj način shvatimo apsolutnost kršćanske vjere, tada se ne izdizemo iznad drugih religija. U kršćanskom bogoslužju (liturgiji) i molitvi svi su ljudi uključeni. Osjećamo

*Svijest da je Isus moj osobni učitelj
danas je odlučujuća za budućnost kršćanstva.*

*Učenik je netko tko sluša, prihvaća
što učitelj kaže. Isus želi učenike i prijatelje,
a ne ‘obožavatelje’ i ‘službene predstavnike’*

se solidarnima sa svima onima koji iskreno tragaju za Bogom. U konačnici, istina će se kršćanskog stava očitovati “u pokazivanju Duha i snage” (1 Kor 2,4), kako Pavao kaže, dakle, s jedne strane, preko uvjerljivoga i snažnoga svjedočenja kršćanskoga života, i s druge strane, u završnom, eshatološkom očitovanju Boga.

A VI, ŠTO VI KAŽETE, TKO SAM JA? (Mt 16,15) Isusovo pitanje ključno je za kršćansku vjeru i kršćanski identitet. Tko je Isus? Autor Poslanice Hebrejima kaže nam da je “Isus Krist jučer i danas isti je – i uvijek” (13,8). Kako se može opisati taj bezvremenski identitet?

U dvije tisuće godina nije nedostajalo odgovora na Isusovo pitanje. Mnogi crkveni koncili (usp. Niceja 325, Carigrad 381, Kalcedon 451) borili su se oko ispravnog tumačenja Petrove ispovijesti: “Ti si Krist-Pomazanik, Sin Boga živoga!” No, što uistinu znači Petrova ispovijest danas? Kako možemo iskustveno doživjeti njezino značenje?

Tijekom povijesti kršćanstva razvile su se bezbrojne predodžbe o Isusu. Često se stvarala slika o Isusu u službi vlastitih interesa, uvjerenja i predrasuda. Mnogi su kršćani propagirali ‘svoga’ Isusa kako bi potkrijepili vlastiti ograničeni pogled na svijet i Božju istinu. *Zbiljski* Isus nadilazi sve te povijesno uvjetovane slike o njemu.

Čitajući evanđelja uočavamo da je Isus izbjegavao naslove koje su mu ljudi pripisivali i pomoću kojih su ga htjeli definirati. U evanđeljima Isus svojim učenicima i suvremenicima često postavlja pitanja vlastitoga identiteta (usp. Lk 10,36; 15,4; 20,16; Mt 18,12; 21,1; Iv 1,38). Postavljajući pitanja učenicima, želi ih potaknuti na razmišljanje. Tko prestaje pitati, iznutra duhovno umire.

Josip POLJAN, Uskrsnuće – Galerija Šimun, Dubrava

U Isusovu pitanju osjeća se osobni i dijaloški ton. Nije pitao: “Tko sam ja?” nego: “Što vi kažete tko sam ja?” Isus povezuje svoje pitanje uz cijenu učenja. Poziva na nasljedovanje. Ako smo odlučili stvarno poslušati Isusovo pitanje i na njega iskreno odgovoriti, *mijenja se čitav naš život*. Jer, odgovor na Isusovo pitanje o njemu samome nije samo predmet akademskih diskusija, nego je *način života*. Prve su učenike nazivali “sljedbenici Puta”.

Prije nego li damo brzi odgovor, kao što je Petar učinio, kada ga je oslovio ‘Krist – Pomazanik Božji!’ (Lk 9,20), trebali bismo zastati u tišini, oslušivati. Biti sigurni da smo pitanje stvarno čuli. Može li se uopće reći tko je netko, ako nemamo odnos prema njemu? Isusa *prepoznajemo* u odnosu prema nama, očima srca.

Odgovor *jest* slušanje. Sve ovisi o tome koliko intenzivno slušamo, koliko vremena i pozornosti posvećujemo Isusovu pitanju. Kakvoća naše pozornosti određuje kakvoću svih pitanja koja postavljamo o njemu. Pozornost utječe na način na koji ga kao osobnu zbilju susrećemo, jer je pozornost mjesto susreta s Isusom sada i ovdje. Isusov identitet ne otkriva se intelektualnom ili povijesnom analizom. Povijesno je istraživanje samo početak, a ne i završetak otkrivanja Isusova identiteta.

Značenje Isusovog pitanja ovisi o kontekstu u kojemu je postavljeno. U Lukinom evanđelju čitamo: “Dok je jednom *u osami molio*, bijahu s njim njegovi učenici. On ih upita: Što govori svijet, tko sam ja?” Isusovo pitanje dolazi iz osame, iz molitve. I odgovor treba doći iz molitvene tišine i kontemplacije. Molitva nam otvara prostor njegove uskrsne prisutnosti. Duboko intuitivna i duhovna spoznaja Isusa Krista zbiva se u molitvi.

U evanđeljima Isusa često oslovljavaju ‘Rabbi’ ili Učitelju. Kršćani su Isusovi učenici. Isus je moj učitelj. Doživotno. Svijest da je Isus moj osobni učitelj danas je odlučujuća za budućnost kršćanstva. Učenik je netko tko sluša, prihvaća što učitelj kaže. Isus želi učenike i prijatelje, a ne ‘obožavatelje’ i ‘službene predstavnike’. ✎

Krist u mijenama likovnosti

Razlike u (ne)slikanju Isusa između katolika, pravoslavnih i protestanata

● Piše: Anton ŠULJIĆ

Riž je u prva tri stoljeća smatran odviše brutalnim i sramotnim pa se Krist prikazivao najprije u simbolima, a zatim i kao mladić. Najstariji prikaz raspeća seže u 5. st. i nalazi se na bjelokosnoj ploči koja se čuva u *British Museumu*. Drugi je prikaz na vratima crkve *Santa Sabina* u Rimu iz istoga razdoblja. Krist je prikazan ili kao pobjednik ili kao molitelj. Od 6. st. Krist se prikazuje kao bog car, gospodar svijeta, odjeven u carsku odoru sjedi na prijestolju obilježen nimbusom. Taj ikonografski razvoj identičan je na Istoku i na Zapadu. Umjetnici nastoje slikovno jače isticati individualne crte Kristova lica. Božanstvo se izražava hijeratičnošću. U to se vrijeme vjerovalo da je Krist imao dugu raščesljanu kosu, bujnu bradu, izdužene crte lica i velike oči što se, osobito na Istoku, očuvalo sve do danas. I na Istoku i na Zapadu podjednako je, međutim, raširen prikaz Krista *Pantokratora*. U istočnim se crkvama tema *Pantokratora* od 11. st. najčešće pojavljuje u kupolama.

Zajednička istočnoj i zapadnoj romaničkoj slikarskoj tradiciji je *aureola* u obliku križa kao atribut Raspetoga i Uskrsloga te *knjiga* u lijevoj ruci, a zajedničko im je i prikazivanje Kristova blagoslova desnom rukom. Postoji, međutim, mala razlika blagoslovne kretnje: *latinski* je blagoslov s tri ispružena i dva savijena prsta, a *grčki* s ispruženim kažiprstom i srednjakom dok su ostala tri prsta međusobno dodiruju. Razlika je još i u tome što se *istočni* Krist prikazivao uglavnom poprsjem, a zapadni se slojevito proširivao.

Tek je kasna gotika muku Raspetoga prihvatila kao prevladavajuću temu, a u tom se smislu ističe poznati Isenheimski oltar *Matthiasa Grünewalda* (oko 1475-1528). Zavladao je kult boli. Tada nastaje cijeli niz slika i kipova s prikazima Krista patnika – *Imago pietatis*. Napomenimo da je u istočnoj umjetnosti slika bila gotovo isključivo vezana uz liturgiju, a u zapadnoj je vezana za različita područja kršćanskoga života te poprima različite oblike, sukladno stilu i teološkim naglascima pa s vremenom dolazi do ikonografske promjene. Zbog toga tada nastaje tzv. *latinski, gotički, lombardijski ili flamanski Krist*.

Slikari renesanse, u skladu s novopronađenom perspektivom i iluzijom treće dimenzije, lik Krista ugrađivali su u krajolik svoje sredine unoseći u sliku svjetlo i prostor. Sveci i donatori nisu više podređeni zakonu kadra već se nalaze u jednakopravnoj poziciji. Primjerice *Masaccio* u svojoj freski “Presveto Trojstvo” oko 1428. likove stavlja u prostor koji je izgradio u sredini. Na slici “Krunjenje trnovom krunom” *Hieronymus Bosch*, oko 1508.

Hieronymus BOSCH, Krunjenje trnovom krunom

prikazuje nemoćnoga Krista, opkoljena krvnicima. Brutalna lica su sastavni dio pasionske ikonografije 15. i 16. st. *Michelangelo* je pak pošao dalje i na freski “Posljednji sud” u Sikstinskoj kapeli (1537-1541) prikazuje Krista kao konačnog i vrhovnog suca svijeta u stilskom obličju grčkih klasičnih bogova i junaka, a jedan od najpoznatijih prikaza Krista na Posljednjoj večeri svakako je i onaj *Leonardov* koji je napravio u crkvi *Santa Maria delle Grazie* oko 1494, gdje je Krist prikazan u ravni s apostolima dok je u pozadini slikarov poznati krajolik. I *Leonardo* i *Michelangelo* Kristovo tijelo prikazuju idealno lijepo (*Pietà*).

Reformacija je bila u odnosu na slike vrlo suzdržana, čak im se i protivila ako su prikazivale teološki sumnjive teme ili su budile praznovjerje. *Luther* je svojim reformama dotakao i obnovu religioznog slikarstva. Zoran primjer je triptih za crkvu

u Wittenbergu koji je 1547. godine naslikao *Lucas Cranach*. U tom je duhu *Albrecht Dürer* slikao "Četiri apostola" u gradskoj vijećnici u Nürnbergu (1526). Nakon crkvenog raskola u 16. st. naslikano je malo novih kristoloških tema. Do izraza su dolazile socijalne teme pa je slika doživjela korjeniti preobražaj. Budući da su protestanti osporavali štovanje slika, *Tridentski koncil* je 1563. dekretom "O zazivanju, štovanju slika i relikvija svetaca i svetih slika" odobrio štovanje slika, ali je dao i stroga pravila.

U doba ranoga baroka *Caravaggio* je sakralizirao svagdašnjicu paradoksalnim prikazima novooblikovanog realizma i primjene svjetla koje svijetli iz nekih nadnaravnih izvora. Značajna je u tom pogledu i slika "Isus kod Marije i Marte" što ju je naslikao *Tintoretto* oko 1580. U zlatnom dobu španjolske umjetnosti često je realistično prikazivan Krist s mističkim držanjem tijela. Primjer toga je slika "Krist na križu" koju je naslikao *Velazquez* (1632). Mrtvo tijelo Krista nije samo izraz boli, nego i stanovita smiraja: Krist je prihvatio svoje trpljenje i bio poslušan Ocu do smrti. U doba baroka čest je motiv Uskrsnuća. Sjajan je primjer slikanja preobraženoga Krista *El Greco*. *Rembrandt* i *Rubens* predstavljaju dva temeljna smjera u baroknoj umjetnosti 17. st. i uz njih je vezana većina Kristovih slika.

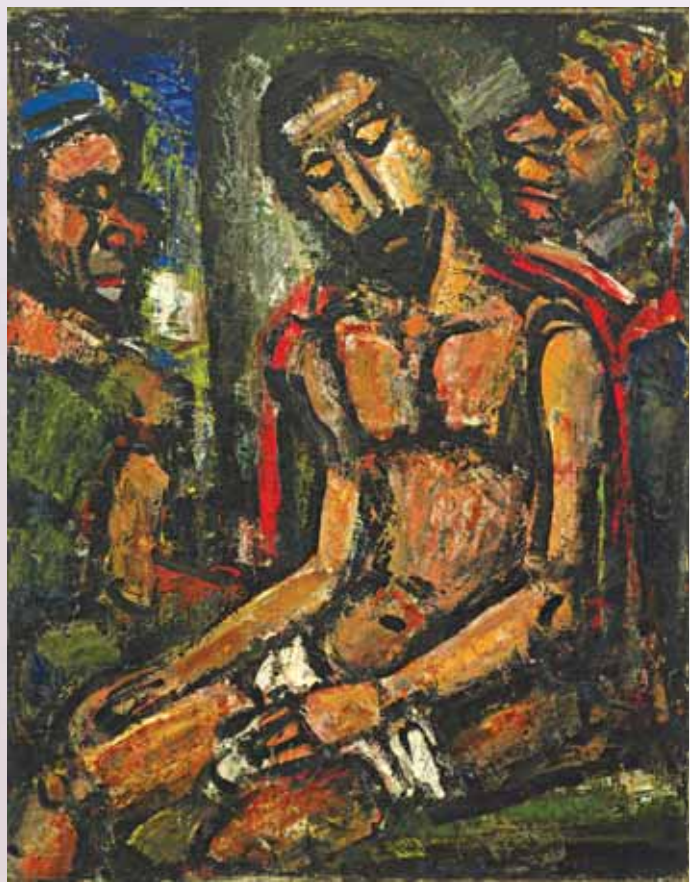
Procesom desakralizacije i profanacije umjetnosti došlo je do gubitka središnje osi religiozne umjetnosti sredinom 18. stoljeća. Nakon *Francuske revolucije* Kristov lik se počeo instrumentalizirati u političke svrhe. Kristove teme stalno pothranjuju socijalnu kritiku, od *Honoré Daumiera* do *Fritza von Uhdea*. One postaju predmetom ruganja, osobito Raspetome kojega se prikazuje u bezbrojnim obličjima, često i neukusno.

Nakon revolucionarnih zbivanja 19. st. na području religiozne umjetnosti doživljava uspon. Rado se prikazuju Kristova čudesa, što je bilo u duhu onodobne apologetike. Krist je suveren, a njegov je autoritet nedodirljiv. U Engleskoj i Njemačkoj Kristov su lik pokušali preobraziti romantici svojim mističkim simbolizmom poput *William Blakea* i *Caspara Davida Friedricha*. U Francuskoj su *Ingres* i *Delacroix* stvorili vrijedne slike religijske tematike. U tome se 19. st. dogodio i konačni razlaz crkvenog učiteljstva i likovnih umjetnika.

U kontekstu krize tradicionalne Kristove slike u umjetnosti se zbilja važna promjena – slikar se poistovjećuje s Kristom – kao što se to vidi na slikama koje su 1888. slikali *James Sydney Ensor* koji je na slici "Ulazak Kristov u Bruxelles" (1888) sebe prikazao

Najstariji prikaz raspeća, ploča od slonove kosti, V. stoljeće, British Museum

Georges ROUAULT, Ruganje Kristu

u liku Krista koji jaši na magarcu i *Paul Gauguin* koji je na slici "Žuti Krist" (1889) sebe autoportetirao i usporedio s Kristom dok ga gleda posredno u ogledalu. *Picasso* je trajno bio zaokupljen motivom raspeća, koji je u raznim razdobljima stvaranja na različite načine obrađivao, sve do glasovite serije trinaest slika, koje je stvorio 1932. *Marc Chagall* nadahnjuje se za svoje slike pretežno na Starome zavjetu, ali uzima motive i iz Novoga zavjeta. Krajem tridesetih godina nastaje njegova slika "Bijelo raspeće" u čijoj ikonografiji iščitavamo simbol proganjenog židovskog naroda. *Emile Nolde* je prekinuo s tradicionalnom ikonografijom Krista i oblikuje emocionalni intenzitet svojih slika s neobičnom ekspresionističkom snagom, *Max Beckmann* je 1917. naslikao "Isusa i preljubicu" s vrlo izražajnim proganjanjem, a *Georges Rouault* je posvetio velik dio svoga stvaranja religioznim temama od kojih treba spomenuti sliku "Ruganje Kristu" i "Ecce Homo" iz 1932. Krist je prikazan oborena pogleda, izduženih crta nježnoga lica u kontrastu s grubim i divljim crtama lica onih koji mu se rugaju. Spomenimo još i *Lovisa Corintha* koji je 1922. naslikao sliku "Crveni Krist" na kojoj je sačuvala scenski kontekst ali je posuvremenio Poncija Pilata i sluge prikazavši ih kao pripadnike nacionalsocijalističke partije. U 20. st. pojavljuju se umjetnici kojima prikazivanje Kristova lika nije jedino pa čak niti glavno sredstvo izražavanja religiozne tematike kao što je, primjerice, *Piet Mondrian* i cijeli niz apstraktnih slikara. Meksikanac *José Clemente Orozco* na slici "Isus siječe svoj križ" iz 1932-34. pokazao je Isusovu pobunu protiv križa. Slikar *Salvador Dalí* razvio je motiv lebdećega križa s kojega Isus gleda zemlju na kojoj se u mraku nazire more, lađa i dvije osobe.

Suvremenost je posve nova tema, ali o njoj je u ovome listu već pisao *Mirko Jozić*. Ovaj je prikaz želio (i mogao) samo naznačiti polazišta, istovjetnosti i mijene u likovnome prikazivanju Krista tijekom povijesti. ✍